משל מי רב יהודה אמר °משל בן רב נתן בר אושעיא אמר [א]משל אב אורו ליה רבנן לרב ירמיה ואמרי לה לבריה דרב ירמיה כמ"ד משל אב מיתיבי נאמר [1]כבד את אביך ואת אמך ונאמר [2]כבד את ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס א) ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה לביטול מלאכה ת"ש ב)[ב]ב' אחים שני שותפין האב ובנו הרב ותלמידו פודין זה לזה מעשר שני [ג]ומאכילין זה לזה מעשר עני ואי אמרת משל בן נמצא זה פורע חובו משל עניים לא צריכא להעדפה אי הכי היינו דקתני עלה אמר רבי יהודה [ד]תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני ואי להעדפה מאי נפקא מינה אפילו הכי זילא ביה מילתא ת"ש ג)שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם [ה]כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו ואי אמרת משל אב מאי נפקא לי' מיניה בראוי ליורשו וכי הא דרבה בר רב הונא דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח ודלמא רתח ד)וקעבר [3]אלפני עור לא תתן מכשול °דמחיל ליה ליקריה ה)והא קעבר משום [4]בל תשחית דעבד ליה בפומבייני ודילמא משום הכי לא רתח דעבד ליה בשעת ריתחיה: ו)מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפים בנסקלים רבי שמעון אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אמר ליה רב יהודה בריה אבא לא תיתנייא הכי מאי איריא ז)שריפה חמורה תיפוק לי דרובא נסקלים נינהו אלא ח)הכי איתנייא הנסקלים בנשרפים א"ל אי הכי אימא סיפא וחכמים אומרים [ו]ידונו בשריפה [ז]שהסקילה חמורה מאי איריא דסקילה חמורה תיפוק לי דרובא נשרפים נינהו א"ל התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש דקאמרת שריפה חמורה לא סקילה חמורה א"ל שמואל לרב יהודה ט)שיננא [ח]לא תימא ליה לאבוך הכי דתניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה אל יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה כך כתוב בתורה צעורי קא מצער ליה אלא אומר לו [ט]אבא מקרא כתוב בתורה כך אלעזר בן מתיא אומר אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה שאני ואבא חייבים במצוה איסי בן יהודה אומר אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה על ידי אחרים וילך הוא בכבוד אביו אמר רב מתנה [י]הלכה כאיסי בן יהודה א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא [כ]האב שמחל על כבודו כבודו מחול הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב יוסף אמר [ל]אפי' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר [5]וי"י הולך לפניהם יומם אמר רבא הכי השתא התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא מחיל ליה ליקריה

הכא

משל מי. מאכילו ומשקהו ומכבדו: **מאי נפקא ליה מיניה.** מאי חסרון כיס איכא לגביה: **פודין זה לזה מעשר שני.** אם יש לאביו מעשר שני י) פודה הבן משלו לצורך אביו בלא חומש ולא אמרי' הרי הוא כגופו שהרי הוא אוהבו ומזונותיו עליו ולא אחר ניהו לגביה והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו: **ומאכילין זה לזה מעשר עני.** אם יש לבן מעשר עני לחלק לעניים מאכילו לאביו אם אביו עני וכן כולם אע"פ שחביב עליו כגופו ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו מזונות משלו: **להעדפה.** עליו מוטל להאכילו ולהשקותו מדה בינונית ואם אביו צריך לסעודה יתירה יאכילנו מעשר עני: **שיטול אביו ארנקי כו'.** ואי אמרת כבוד האב על הבן בחסרון כיס אינו אלא משל אב אם כן האי ארנקי דקאמר רבי אליעזר משל אב הוא ומאי נפקא ליה מיניה להכלימו: **ודלמא רתח.** ואמר לאבוה מידי בריתחיה: **וקא עבר.** רב הונא: **משום לפני עור.** שגורם לבנו לחטוא: **בפומבייני.** במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך כגון בשוליו: **הנשרפין בנסקלין.** משמע אחד מן הנשרפין נתערב בנסקלין הרבה וקיי"ל (סנהדרין ד' עט:) כל חייבי מיתות שבתורה שנתערבו ואין ידוע איזה מהן בקלה ואיזה מהן בחמורה כולן ידונו בקלה שאין אתה רשאי למשוך את הקל לעונש חמור שלא נתחייב בו: **רבי שמעון אומר ידונו בסקילה.** שהיא קלה דאית ליה לרבי שמעון שריפה חמורה מסקילה וטעמא מפרש בסנהדרין (דף נ.): **אמר ליה רב יהודה בריה.** דרב יחזקאל לרב יחזקאל אבא לא תתנייא הכי הנשרפין בנסקלין והוו נסקלין רובא דא"כ אמאי תלית טעמא משום דשריפה חמורה תיפוק לי דליכא למימר כולן בשריפה דא"כ אזלת לך בתר מיעוטא: **הנסקלין בנשרפין.** דאע"ג דנשרפין רובא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה: **התם רבנן הוא דקאמרי ליה לרבי שמעון כו'.** האי דקאמרי שהסקילה חמורה לאו טעמא יהבי למילתייהו אלא הכי אמרי ידונו בשריפה בתר רובא ודקאמרת ידונו בסקילה להקל עליהם אין אתה מיקל אלא מחמיר שהסקילה חמורה: **לא תימא לאבוך הכי.** להודיעו פתאום שהוא טועה דקאמרת לי' לא תתנייא הכי: **כך כתוב בתורה צעורי קא מצער ליה.** והרי הוא כאומר לו עברת על ד"ת: **מקרא כתוב בתורה כך.** ואומר לו המקרא כמו שהוא כתוב והוא עצמו יבין שטעה: **אבא אומר השקיני מים.** ויש מצוה אחרת ט) לפני לעשות כגון לקבור את המת או לויה מ):

הכא

רב יהודה אומר משל בן. מדקדק ר"י למ"ד משל בן אם נזדמן לו כיבוד אב ואבידת עצמו ואבידת חבירו כיצד יעשה אם יעסוק בכבוד אביו הלא אבידת חבירו קודמת כדאמרינן באלו מציאות (ב"מ דף לב.) יכול אמר לו אביו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל וכו' והיינו אל תחזיר שאומר לו עסוק בכבודי דאל תחזיר בחנם לא אצטריך קרא משמע א"כ דאבידת חבירו קודמת לכיבוד אב ואם ואם יעסוק באבידת חבירו הרי אבידתו קודמת דכתיב (דברים טו) אפס כי לא יהיה בך אביון (ב"מ ל: לג.) שלך קודם לכל אדם ואם יעסוק באבידתו הרי כבוד אביו קודם למאן דאמר משל בן י) ונראה לר"י שיניח כבוד אביו ואבידת חבירו ויעסוק באבידתו דהא דאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא להניח לאביו לעשות רצונו בממונו[א] לפי שזהו גוף הכיבוד[ב] אבל באבידתו כיון שאין האב נהנה באבידה עצמה[ג] אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו ואע"ג דאמרינן בסמוך כדי שיטול ארנקי ויטיל לים ואינו מכלימו למ"ד משל בן התם איירי באותו ענין שיש לאב קורת רוח בכך כגון שזורקו לים למירמא אימתא אאינשי ביתיה דאי לאו הכי אם בחנם משליך רשע הוא[ד] דעובר בבל תשחית ואפילו היכא דשוגג הוא ומשליכו בחמתו מ"מ נהנה בהשלכת ארנקי ומש"ה אין להכלימו: **אורו ליה רבנן לרבי ירמיה כמ"ד משל אב.** משמע שכן הלכה וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפרשת וישמע ס) (סוף סימן נז) ופסק היכא דלית ליה לאב ואית ליה לבן חייב הבן לזון אביו וכן פסק ר"י ור"ח דאם אין לאב ממון והבן יש לו דצריך הבן לפרנסו משלו דלא יהא אלא אחר כדאמר בנערה שנתפתתה (כתובות דף מט:) ע) דרב אכפייה להוא גברא ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה ועוד דאמרינן בירושלמי פ) אמר רבי יוסי הלואי דהוויין כל שמעתי ברירי לי כהן שכופין את הבן לזון את אביו ועוד ראיה מהא דאמר בירושלמי דרבי יונתן ורבי ינאי הוו קאזלי באורחא אתא ההוא גברא וקא נשק לכרעיה דרבי יונתן אמר מאי האי אמר ליה דאמרי ליה זיל נעוק בבי כנישתא כלומר הוריתי לו שיעשה כל כך שיפרנסו בנו א"ל אמאי לא אכפי' מר אמר ליה כגון זו כופין בתמיה אמר ליה את צריכת לכך פירוש וכי לא ידעת דכופין פשיטא דכופין ועוד ראיה מירושלמי שהבאתי למעלה צ) כבד את ה' מהונך אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכיבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך דמשמע בין יש לו הון ובין אין לו הון[ה]: **דמחיל ליה ליקריה.** וצריך לומר שהודיעו קודם לכן שלא יהא כמו נתכוין לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר לקמן בפ' בתרא (דף פא:) שצריך מחילה וכפרה: **ותיפוק לי משום דרובא נסקלין נינהו.** לפום ריהטא ה"ק ואפילו היתה סקילה חמורה היו נסקלים ואין זה נכון לפרש שלפי מה שמגיה הנסקלים בנשרפים אף על גב שנשרפים רובן הן בסקילה לפי שהיא קלה אלא הכי פירושו למה לי שריפה חמורה אפילו הם שוות תיפוק לי משום דרובא נסקלים נינהו:

זקן

מסורת הש"ס

א) [לעיל ע"ב, ע"ש], ב) תוספתא דמעשר שני פ"ד ה"ג, ג) [לעיל לא. ע"ש], ד) נדה מו. ב"מ ס: ע"ז ו: [מו"ק יז. ע"ש], ה) שבת קכט., ו) סנהדרין פ:, ז) [בכת"י ובסנהדרין דשריפה], ח) ע"ש, ט) [ברכות יט. וש"נ], י) [עמ"ש בס"ד חגיגה טו: על הגליון], כ) [בדפו"ר: פודהו], ל) [בדפו"ר: לפניו], מ) [בכת"י שבר"ף: שאם שקרו יתבטל מאותה מלוה], נ) [בזבחים ל: בד"ה תפלת השחר כו' כתבו תוס' דבעינן זו בספק ועי' תוס' ב"מ לב. ד"ה אבידתו], ס) [ותוס' כ"ה בתוס' הרא"ש], ע) [לפנינו בשם אלעזר דרבא לכפייה לרב נתן], פ) [דפרקין ה"ז], צ) [לא ע"א בד"ה כבד],

מוסף רש"י

מאירה. חסרון כמו לדעת ממארת (דברים כח כ). **הנשרפים בנסקלים.** משמע כגון דהוו נסקלין ואיערבא בהו מיעוטא נשרפין (סנהדרין פ:). **אמר ליה רב יהודה בריה.** רב יהודה רביה דר' יחזקאל אבוה הוה (לקמן לג:). **תיפוק ליה דרובא נסקלים נינהו.** היכי נקט טעמא משום דאי חמורה, בלאו הכי נידיינינהו בסקילה בתר רובא (סנהדרין שם). **הנסקלין בנשרפין.** דאע"ג דנשרפין רובא, מדתני לר' שמעון בסקילה מפני שסקילה חמורה (שם). ואע"ג דרובא דהני נשרפין דקתני נסקלין בנשרפין משמע חד נסקל שנתערב בנשרפין טובא, אפ"ה לר' שמעון ידונו כולם בסקילה מפני שסקילה חמורה (שם עט:). **התם רבנן הוא דקאמרי.** דקא מסיימי רבנן שהסקילה חמורה, לאו למיתב טעמא למילתייהו מסיימי הכי, אלא הכי קאמרי ידונו בשריפה כדינייהו בתר רובא, ודקאמרת למיזל בתר מיעוטא משום דסקילה חמורה ואין אנו רשאין למשוך את הקלים, לאו חמורה היא אלא קלה היא (שם פ.). **לא תימא ליה לאבוך הכי.** להודיעו בהדיא שהוא טועה משום דמכסיף ומצטער (שם פא.). **כך כתוב בתורה.** קס"ד בתמיהה קאמר וכי כך כתוב בתורה, צעורי קא מצער ליה. דמבייש ואומר וכי יפה אתה עושה (שם). **אלא.** בניחותא אומר לו מקרא בתורה ואומר לו אבי מקרא כך וכך כתוב בתורה, והוא עצמו ישים על לבו ולא יהא מכלימו, והכי נמי אין לך לומר לאביך לא תתנייה הכי (שם).

מוסף תוספות

א. כגון שחוט לו בהמתך. תוס' ב"מ לג. ב. דאביו נהנה מגוף הבהמה. שם. ג. שאינו נהנה מן האבידה שמפסיד לבן אע"פ שהוא נהנה שהיה מכבדו בדבר אחר בשעה שמחזיר האבידה. תוס' הרא"ש. שגם לאב קשה האבידה. תוס' ב"מ לג. ד. דעובר בבל תשחית ואין חייב לכבדו בזה. תוס' הרא"ש. ה. אפי' הוא מחזר על הפתחים והאי דאמרי אפי' מחזר על הפתחים לא שיתן לו ממונו ויחזר על הפתחים אלא בגופו מכבדו ובטל ממלאכתו ומתוך זה צריך לחזר על הפתחים. תוס' הרא"ש. ועי' מהרש"א.

עין משפט נר מצוה

שמד א מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' ג סמג עשין קי טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף ה:

שמה ב מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הל' יא:

שמו ג מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה יג:

שמז ד טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ה בהג"ה:

שמח ה מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ז טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ח:

שמט ו ז מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הל' ד והל' ו:

שנ ח מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה יא טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף יא:

שנא ט מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה יא טוש"ע שם סעי' יב:

שנב י מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעי' יג:

שנג כ מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' יט:

שנד ל מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל"א טוש"ע שם סימן רמב סעיף לב:

תורה אור השלם

1. כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: שמות כ יא
2. כַּבֵּד אֶת יְיָ מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ: משלי ג ט
3. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד
4. כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: דברים כ יט
5. וַיְיָ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: שמות יג כא

גליון הש"ס

גמ' משל בן. ע' בר"ש פ"א מ"א דפאה: שם דמחיל ליה ליקריה. ע' טורי אבן מגילה כח ע"א ד"ה א"מ משנאי:

תוס' ר"י הזקן

לבטול מלאכה. שנתבטל ממלאכתו כשמאכילו. [מעשר שני] בלא חומש. דאחר הוא ולא קרינן כי יגאל איש ממעשרו יוסיף חמישיתו [ראה ויקרא כז, לא]. ומאכילים. אם האחד עני. פורע חובו. עליו מוטל לפרנסו. להעדפה. שרשאי להעדיף מזונותיו ממעשר עני ולא הוי פורע חובו, שאם הוא נותן לו די ספקו כמו שמוטל עליו. מאי נפקא לן מינה. הרי הוא נותן לו מה שמוטל עליו ליתן. והלכתא משל אב. [וכתב הרי"ף דשדרו] מתחיבא דאי לית ליה לאב וריוח לבן כייפינן ליה ושקלינן בתורת צדקה. כך כתוב בתורה. פי' דקס"ד דבתמיה יאמר וכי כתוב בתורה כך, ושני דקאמר הפסוק כמו שכתוב והוא עצמו יבין שטעה. ור"ח והר"ם [ממרים פ"ו הי"א] פירשו שאומר לו כשואל ולא כמזהיר.

הכא תורה דיליה היא הדר אמר רבא (א)אין תורה דיליה היא דכתיב [1]ובתורתו יהגה יומם ולילה איני והא רבא משקי בי הלולא דבריה (ב)ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה לרב מרי ולרב פנחס (ג)בריה דרב חסדא ולא קמו מקמיה איקפד ואמר הנו רבנן רבנן והנו רבנן לאו רבנן ותו רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה ואיקפד אפ"ה [א]הידור (ד)מיעבד ליה בעו אמר רב אשי אפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול מיתיבי מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית (ה)המשתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו נתנו לר' יהושע וקיבלו אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל (ו)(ברבי) עומד ומשקה עלינו אמר ליה מצינו גדול ממנו ששמש (ז)(אברהם גדול ממנו ושמש) אברהם גדול הדור היה וכתוב בו [2]והוא עומד עליהם ושמא תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו לא נדמו לו אלא לערביים ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אמר להם רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אלא אי איתמר הכי איתמר (ח)אמר רב אשי אפילו למ"ד [ב]נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול [ג]מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר [3]שום תשים עליך מלך (ט)שתהא אימתו עליך: (י)ת"ר [4]מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ת"ל זקן ואין זקן אלא חכם שנאמר [5]אספה לי שבעים איש מזקני ישראל רבי יוסי הגלילי אומר [ד]אין זקן אלא מי שקנה חכמה שנאמר [6]ה' קנני ראשית דרכו יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת [ה]לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור [ו]יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת (כ)דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך (ל)רבי שמעון בן אלעזר אומר [ז]מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום [ח]אפילו כל שיבה במשמע רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא איכא בינייהו יניק וחכים ת"ק סבר יניק וחכים לא רבי יוסי הגלילי סבר [ט]אפילו יניק וחכים מ"ט דרבי יוסי הגלילי אמר לך אי ס"ד כדקאמר ת"ק א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת מ"ש דפלגינהו רחמנא למימר דהאי לאו האי והאי לאו האי ש"מ אפי' יניק וחכים ות"ק משום דבעי למיסמך זקן ויראת (מ)ותנא קמא מ"ט אי ס"ד כדקאמר רבי יוסי הגלילי א"כ נכתוב רחמנא

מפני

הכא תורה דיליה היא. בתמיה הכבוד תלוי בתורה ואינו יכול למחול על כבוד התורה שהיא של הקב"ה: **ובתורתו יהגה.** כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה בתחילה היא נקראת תורת השם ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו: **רבנן.** אתם חכמים וחשובים בעיניכם שלא עמדתם מפני ורבנן חביריכם דקמו מפני לאו רבנן נינהו ובלשון תימה אמר להם: **הידור.** לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו: **לא נדמו לו אלא לערביים.** שאמר להם ורחצו רגליכם(נ) שהערביים משתחוים לאבק רגליהם כדאמרן בבבא מציעא (ד' פו:) אמרו לו בערביים חשדתנו שמשתחוים לאבק רגליהם: **רבן גמליאל ברבי.** כלומר אדם גדול וכן כל ברבי שבגמ': **זקן אשמאי.** אדם רשע ועם הארץ(ס): **מזקני ישראל.** גמר זקן מזקני מה להלן גדולים וחכמים דכתיב (במדבר יא) אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו: **אין זקן אלא זה שקנה חכמה.** ולשון נוטריקון דבר הכתוב ולקמיה פריך היינו ת"ק: **אלא במקום שיש לו הידור.** בעמידתו דהיינו תוך ד' אמות(ע) דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד: **יכול יהדרנו בממון.** יכול יהא הידור זה הידור ממון לכבדו בממון: **יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו.** לקמן (דף לג.) פריך אטו ברשיעי עסקינן: **דבר המסור ללב.** ללבו של עושה הדבר הוא יודע אם ראהו או לאו לפי שיכול להשמט מעיני הבריות שלא יחזיקוהו כרשע ושידינוהו לכף זכות ויאמרו לא ראהו לכך נאמר ויראת מאלהיך שכל המחשבות גלויות לו ויודע בך שלסתור ולבטל מצותו נתכוונת: **שלא יטריח.** אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הציבור: **זקן ויראת.** להכי סמך ויראת לזקן לומר שאף הזקן יירא: **כל שיבה במשמע.** ואפי' זקן אשמאי: **ת"ק סבר יניק וחכים לא.** והכי קאמר תנא קמא אין זקן אלא זקן שהוא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו' והתם זקנים וחכמים היו כדכתיב אשר ידעת כי הם וגו' אלמא זקנים וידועים הוו: **ור' יוסי הגלילי.** דמשני ליה לקרא ממשמעו זקנה ממש ודריש ליה זה שקנה חכמה סבר אפי' יניק וחכים: **אי סלקא דעתך כדאמר ת"ק.** דחד הוא דאיירי ביה קרא שיבה והוא חכם נכתוב מפני שיבה זקן תקום והדרת ונגמר ג"ש מאי שנא דפלגינהו ש"מ תרתי מילי נינהו וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ואפילו יניק ומדקפיד אחכמה אמרינן נמי שיבה לאו זקן אשמאי קאמר דליכא למימר רבי יוסי אזקן אשמאי נמי פליג אם כן היינו איסי בן יהודה: **משום דבעי למיסמך.** לומר שלא יטריח כדלעיל: **כדקאמר רבי יוסי.** דתרי נינהו נכתוב בתרוייהו קימה והידור:

יכול

זקן אשמאי. פי' בקונטרס אשמאי רשע[א] ועם הארץ וקשה דהיכי קאמר איסי בן יהודה דשיבה משמע אפילו זקן אשמאי והלא מצוה אפילו להכותו לבזותו לזלזלו לכך פר"ת אשמאי לשון שוממין כמו פתחי שמאי דמנחות[ב] (דף לג:) כלומר בור ועם הארץ[ג] כדמתרגמינן והאדמה לא תשם וארעא לא תבור (בראשית מז): **ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש כו'.** לאו גזירה שוה[ד] גמורה היא דאם כן ליבעו מומחין כי התם(פ) אלא לא הוי אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמאי אינו[ה]: **מאי שנא דפלגינהו ש"מ דהאי לאו האי.** וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ש"מ אפי' יניק וחכים ופירש בקונט' מדקפיד קרא אחכמה ש"מ דזקן לאו אשמאי אלא בעינן חכמה בהדיה דליכא למימר ר' יוסי נמי אזקן אשמאי פליג וקאמר דלא בעינן חכמה דא"כ היינו איסי בן יהודה[ו] כן פירש הקונטרס ועוד מוסיף ר"י דליכא למימר נמי דודאי פליג ואמר זקן אשמאי מהני ואיסי פליג עליה ואומר אפי' סבי דארמאי דהא כל שיבה במשמע קאמר הא לא אשכחן בשום דוכתא דזקן עובד כוכבים צריך לכבדו ועוד דלקמן (דף לג.) קאמר דרבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי ארמאי ותלי טעמא בכמה הרפתקי עדו עלייהו ולא קאמר משום דאיסי[ז] וא"ת כיון דבהדי שיבה נמי בעי חכמה כדפירש בקונטרס לרבי יוסי הגלילי דמרבה אפי' יניק וחכים שיבה דכתב רחמנא למה לי פשיטא כיון דאפי' יניק וחכים כ"ש שיבה וחכים דמי גרע אם הוא זקן בהדי חכם וי"ל דאי לא כתב רחמנא שיבה ה"א דניבעי זקן וחכם ממש אבל יניק וחכים לא להכי אתא שיבה לגלויי דלא בעינן זקן וחכים אלא בחד לחוד סגי אפילו יניק וחכים ומיהו קשה דאם כן מאי קאמר אי ס"ד כדקאמר ת"ק לכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום אדרבה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיבה זקן במשמעו זקן ממש משמע אלא ודאי זקן יניק וחכים משמע והדרא קושיא לדוכתיה ונראה לר"י דודאי יניק וחכים צריך שיהא מופלג ולכך איצטריך שיבה אע"פ שאינו מופלג דכך לי זקן שאינו מופלג כמו יניק וחכים שהוא מופלג אבל אם היו שוים בחכמה היניק והזקן צריך שיעמוד היניק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהיה מופלג בחכמה וגבי זקן אינו צריך:

אין

עין משפט
נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהל' ת"ת הל' יא טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף לב]:

שנה ב מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל"ו טוש"ע י"ד סימן רמד סעיף יד:

שנו ג מיי' פ"ב מהל' מלכים הל' ג:

שנז ד מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלכה א סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' א:

שנח ה מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעי' ד:

שנט ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

שם ז מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ו:

שסא ח מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעי' א:

ט מיי' שם הל' א טוש"ע שם:

◆

תורה אור השלם

1. כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: תהלים א ב
2. וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ: בראשית יח ח
3. שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו
4. מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט לב
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל משֶׁה אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ: במדבר יא טז
6. יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז: משלי ח כב

◆

תוס' ר"י הזקן

הלולא. חופה. **מדלי.** מגביה להם הכוס ששתו. **רבנן רבנן.** כלומר אלו שעמדו מפני אינם גדולים ואתם גדולים ולפיכך לא עמדתם הלא אף הם גדולים. **אשמאי.** בור. לא תשם [בראשית מז, יט] לא תבור. **מזקני ישראל.** וחכמים היו שהרי שרתה עליהם נבואה. **הידור.** שניכר שלכבודו עשה והיינו כשהוא קרוב. **בממון.** ליתן לו משלו. **יעצים.** לשון עוצם עיניו מראות ברע [ישעיה לג, טו], כמו סוגר. **ויראת מאלהיך.** כלומר אע"פ שאתה עושה בדרך שלא יחשדוך בני אדם על זה שיחשבו שלא ראיתו ולא ידעתו יש לך לירא מהשם שיודע לבבך. **יטריח.** שלא ילך תמיד לפניהם שיטריחו לעמוד. **זקן ויראת.** אף לזקן נאמר ויראה.

מסורת הש"ס

(א) ע"ז יט, (ב) [בכת"י: ודלי], (ג) ס"א בני, (ד) [בכת"י: בעי ליה למיעבד. ובר"ף ורא"ש: בעי למיעבד ליה], (ה) [בכת"י וע"י: משתה. וכצ"ל. יעב"ץ], (ו) [בילקוט רמז רכט בפ' בשלח העתיק דרבי], בכת"י איתא, ברבי וכ"ה בדפו"ר, וע"י. והוקף ע"י הרש"ל ע"ש, ובר"ש מדעפויא, (ז) ס"א ל"ג, (ח) סנהדרין יט: כתובות יז. סוטה מא:, (ט) [סנהדרין כב.], (י) ת"כ פ' קדושים פרק ז תוספתא דמגילה פ"ג הט"ו, (כ) [ב"מ נח:], (ל) [לקמן לג:], (מ) [עי' תוס' פסחים כא: ד"ה לכתוב ומה שציינתי על צידו], (נ) [בראשית יח, ד], (ס) [ברש"י שברי"ף נוסף: שמלא אשמות], (ע) [לקמן לג ע"א], (פ) [עיין סנהדרין ג ע"א],

◆

מוסף רש"י

אין תורה דיליה היא. נקראת על שמו של אותו תלמיד שטרח בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם (ע"ז יט.). **בי הילולא.** חופה (עירובין נד.). **ודלי ליה כסא.** הגביה להן הכוס להשקותן (רש"י רי"ף). **ברבי.** גדול הדור היה וכל היכא דקרי ליה ברבי לשון חכמה וחריפות הוא (לעיל כא:). **שום תשים עליך מלך.** ישראל הוזהרו שישימו עליהם שימות הרבה, כלומר שתהא אימתו עליהם הלכך אין כבודו מחול, שלפיכך ריבה הכתוב שימות הרבה (כתובות יז.). **ה' קנני ראשית דרכו.** מפני שכשעלה במחשבה לפניו לברא את עולמו נתקיים העולם בשביל התורה (אבות פ"ו מ"יא). **דבר המסור ללב.** של אדם, נאמר בו הוי ירא מן היודע מחשבות (ב"מ נח:). **ויראת מאלהיך.** יש לך לירא מן היוצר היודע מחשבתיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו (לקמן לג.).

◆

מוסף תוספות

א. מלשון אשם. רמב"ן. ב. לענין מזוזה פתחי שמאי כלומר פתחים ריקים שאין שם משקוף. שם. ג. בלא תורה. תוס' רי"ד. אלא שההוא בעל מידות. מאירי. והיינו דממעט אין זקן אלא חכם, ומשום הכי פליג איסי ואמר כל שיבה במשמע. רמב"ן. ד. מתוך פרש"י משמע דדריש ג"ש זקן מזקני וכן פירש בהדיא בשמעתין גבי אי ס"ד כדאמר ת"ק. תוס' הרא"ש. ה. דאשכחן זקן בלשון חכם. ריטב"א. ו. דע"כ איסי בן יהודה סבר דזקן היינו יניק וחכים. תוס' הרא"ש. דכיון דס"ל דשיבה משמע אפי' אשמאי א"כ זקן לאו פירושא דשיבה הוא אלא באפי נפשיה קאי ולייניק וחכים אתי דאי זקן אלא ל"ל משום חכמה תיפוק לי משום זקנה. ר"ן. ז. אלא מפני דרך ארץ היו חולקים להם כבוד ולא בא איסי לרבות אלא זקן אשמאי ולא סבי דארמאי. תוס' הרא"ש.